

משנה ד

ר' עובדיה מברטנורא

וכתב מקצתה, הואיל ואותו מקצת היא תיבה ומתקיימת במקום אחר חייב, וכן הלכה: ד בסם. אורפמינ"ט בלע"ז: בסיקרא. מין אבן שצובע אדום: בקומוס. מין עפר וצבעו שחור. פ"א שרף אילן גומא בלע"ז: בקנקנתום. זא"ג בערבי, ובלע"ז ודריאו"ל: ובכל דבר שהוא רושם. לאתויי מים ששרו בהם עפצים, גאלי"ש בלע"ז: שהוא רושם. שרשמו מתקיים: על ב' כותלי זווית. אחת במזרח ואחת בצפון, סמוכות זו לזו במקצוע: על ב' לוחי פנקס. ספר שהחונני כותב בו חשבונותיו. ואע"ג דלאו על לוח א' הם, אם נהגין ונקראין זה עם זה כגון שכותבין על שני שפתי הלוחין הסמוכין זה לזה, חייב: הכותב על בשרו. בדיו: והמשרט על בשרו. כברזל עושה צורת אותיות בבשרו: רבי יהושע פומר.

ואפילו הוציא דם, לפי שאין דרך כתיבה בכך. והלכה כר' יהושע: ה במשקין. שמשחירין, כמו מי תותים וכיוצא בהן: במי פירות. של כל שאר פירות: באבק דרכים. כגון ששרט באצבעו צורת אותיות על החול והאבק

שבדרכים: באבק סופרים. עפרורית של קסת הסופר: לאחר ידו. על גב ידו, שאחו הקולמוס באצבעותיו והפך ידו וכתב: ובמרפקו. הפרק האמצעי שבזרוע: אות אחת סמוך לכתב. אצל אות

הפּוֹתֵב בשבת **שְׁתֵּי אוֹתוֹת בְּהֶעֱלֵם אֶחָד** - שנעלם ממנו ששבת היום, וכתב שתי אותיות ולא נודע לו בין אות לאות ששבת היום - **חֵיב** חטאת. **כָּתַב בְּדִיו**, או **בְּסֶם** מן אדמה כתומה, או **בְּסִקְרָא** - צבע אדום, **בְּקוּמוֹס** - שרף האילן, ו**בְּקִנְקָנְתוֹם** - צבע העשוי מחומרי נחושת, ו**בְּכָל דְּבַר שֶׁהוּא רוֹשֵׁם** רישום המתקיים¹³¹, **עַל שְׁנֵי כוֹתְלֵי זְווֹת** - כתלים הסמוכים זה לזה, אות על כל כותל, ו**עַל שְׁנֵי לוחֵי פְּנֹקֶס** אות בשולי כל דף, ו**הֵן** - שתי האותיות **נֶהְגִּין זֶה עִם זֶה** - שכתבם סמוכות עד שנקראות יחד, בכל אלה **חֵיב** משום כותב.

הפּוֹתֵב שתי אותיות **עַל בְּשָׂרוֹ** בדיו - **חֵיב**. **הַמְּסַרְט** - חורט **עַל בְּשָׂרוֹ** צורת שתי אותיות - **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַחֵיב חֲטָאת** משום כותב, ו**רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹמֵר** לפי שאין דרך כתיבה בכך:

משנה ה

כָּתַב בשבת **בְּמִשְׁקִין** שנעשו מפירות שדרך לסחטם, כגון של ענבים או תותים, או שכתב **בְּמֵי פְּרוֹת** שנעשו מפירות שאין דרך לסחטם, או **בְּאֵבֶק דְּרִכִּים**, או **בְּאֵבֶק הַסּוּפְרִים**, ו**בְּכָל דְּבַר שֶׁאִינוּ מְתַקִּים** - **פְּטוּר**.

כתב כשהוא אוחז העט **לְאַחַר יָדוֹ** - בגב ידו, או **בְּרִגְלוֹ**, או **בְּפִיו** או **בְּמַרְפְּקוֹ**, **כָּתַב אוֹת אַחַת**

ביאורים והרחבות

היא סתומה, והמ"ם של שמעון היא פתוחה? ותרצו: אמר רב חסדא: זאת אומרת, סתום ועשאו פתוח - כשר (לענין כתיבת ס"ת).
131. בגמרא (קד, ב) למדיו: "בכל דבר" בא לרבות הא דתני רבי חנניא: כתבו (את הגט) במי טריא (מין פרי) ואפצא (מי עפצים) כשר. תני רבי חייא: כתבו באבר (עופרת) בשחור (פיח) ובשיחור (קנקנתום) כשר (מפני שהדברים האלו רושמים רישום המתקיים).

סְמוּךְ לְכֶתֶב - שהיתה כתובה אות אחת וכתב אות אחת בצידה והשלים לתיבה שלמה¹³², **כָּתַב עַל גְּבִי כָּתֵב** - שהעביר העט על שתי אותיות מטושטשות וחידשם, **נִתְפָּן לְכֶתֶב חַי"ת וְכָתַב שְׁנֵי זַיִינִין** - שלא עשה הגג המחרם יחד, כתב אות **אָחַד בְּאַרְצָן** וְאֵת **אָחַד בְּקוֹרָה** - בתיקרה, או **כָּתַב עַל שְׁנֵי כוֹתְלֵי הַבַּיִת** שאינם בזווית, או **עַל שְׁנֵי דְפֵי פְּנֵקֶס וְאִין נְהָגִין זֶה עִם זֶה** - שאין האותיות נקראות ביחד - **פְּטוּר** שכל אלו אינן דרך כתיבה. **כָּתַב אוֹת אַחַת נוֹטְרִיקוֹן** - שכתב גרש מעל האות ועל ידי כך נקראת כמילה שלמה, כגון ר' - רבי, **רְבִי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן בְּתִירָא מְחַיֵּב** כיון שמובן מכתבתו מילה שלמה, נחשב כאילו כתב את כל המילה, **וְחֻכְמֵי פוֹטְרִין** הואיל ולא כתב שתי אותיות¹³³:

משנה ו

הַפּוֹתֵב בשבת **שְׁתֵּי אוֹתוֹת בְּשְׁנֵי הַעֲלָמוֹת** - שאחר שכתב אות אחת בשוגג, נודע לו שחטא, וחזר ונעלם ממנו ושגג וכתב אות שנייה בצידה, נמצא **וְחֻכְמֵי פוֹטְרִין**. שהרי לא כתב שתי אותיות. והלכה כחכמים: ו בשתי העלמות. לאחר שכתב

ר' עובדיה מברטנורא

כתובה זיווג לה אחת והשלימה לשתים: כתב על גבי כתב. העביר קולמוס על אותיות הכתובים כבר וחדשם: וכתב שני זינין. שלא נראה הגג של ח"ת אלא שני הרגלים נראה כאילו הם שני זינין: על ב' כותלי הבית. שאינן במקצוע: על שני דפי פנקס. שעשוין עמודים עמודים, כתב אות אחת בעמוד זה ואת אחת בעמוד זה, ואינו יכול לקרבן אא"כ יחתוך מה שמפסיק ביניהן. ותנא ברישא כותלי הבית המרוחקים זה מזה והדר תני דפי פנקס, ולא זו אף זו קתני: אות אחת על שם נוטריקון. שעושה סימן נקודה עליה ומבינים מאותה האות תיבה שלימה, כגון קו"ף קרבן, מ"ם מעשר, תי"ו תרומה: רבי יהושע בן בתירא אומר חייב. כיון שהכל מבינים מאותה האות תיבה שלימה, כאילו כתב אותיות של כל התיבה:

ביאורים והרחבות

132. בגמרא (שם) למדין שמשנתנו אינה כרבי אליעזר, שלשיטתו אף אות אחת מצטרפת לאות הקיימת וחייב, כפי שפסק בדין אריג, שאם הוסיף חוט אחד על האריג חייב (כמבואר לקמן יג, א).

133. גרסינן בגמרא (קה, א): אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא: מנין ללשון נוטריקון מן התורה? שנאמר (בראשית יז, ה): "כי א"ב המו"ן גוים נתתיר" - אב נתתיר לאומות, בחור נתתיר באומות, המון חביב נתתיר באומות, מלך נתתיר לאומות, ותיק נתתיר באומות, גאמן נתתיר לאומות. רבי יוחנן דידיה אמר: "אנכי" (שמות כ, ב) נוטריקון: אנא נפשי כתבית יהבית. רבנן אמרי: אמירה נעימה כתיבה יהיבה. איכא דאמרי: "אנכי" למפרע - יהיבה, כתיבה, גאמנין אמריה. דבי רבי נתן אמרי: "כי יר"ט הדרך לנגדי" (במדבר כב, לב) - יראה, ראתה, נטתה. דבי רבי ישמעאל תנא: (ויקרא ב, יד: "אביב קלוי באש גרש כרמל") "כרמ"ל - כר מלא. רב אחא בר יעקב אמר: "והוא קללני קללה נמרצ"ת" (מלכים א, ב, ח), נוטריקון: גואף הוא, מואבי הוא, רוצח הוא, צורר הוא, תועבה הוא. רב נחמן בר יצחק אמר: "מה נדבר ומה נצטד"ק" (בראשית מד, טז) - נכונים אנחנו, צדיקים אנחנו, טהורים אנחנו, דכים אנחנו, קדושים אנחנו.